

Lana Majdančić

Muzeji Ivana Meštrovića
– Atelijer Meštrović

Ivan Meštrović Museums
– Meštrović Atelier

Mletačka 8,
Zagreb, Hrvatska

lana.majdancic@mestrovic.hr
orcid.org/0000-0002-8257-6200

Stručni rad
Professional paper

UDK / UDC:
77 Prodanović, M.

DOI:
10.17685/Peristil.60.6

Primljeno / Received:
30. 6. 2017.

Prihvaćeno / Accepted:
10. 10. 2017.

Pregled života i rada fotografa Milana M. Prodanovića

An Overview of Life and Work of Photographer
Milan M. Prodanović

APSTRAKT

Ovim radom izlažu se novi podaci vezani uz život i djelovanje fotografa Milana M. Prodanovića. Do sada se njegov rad spominjao samo u knjizi *Fotografija devetnaestog stoljeća u Hrvatskoj* autorice Nade Grčević koja je, unatoč sveobuhvatnom i detaljnom istraživanju, ipak tek dijelom stekla uvid u život i djelovanje ovog fotografa. Poticaj za istraživanje nastao je tijekom obrade građe fototeke Atelijera Meštrović u Zagrebu, prilikom čega je evidentiran veći broj fotografija Milana M. Prodanovića i njegova sina Svetozara Prodanovića.

KLJUČNE RIJEČI

Milan M. Prodanović, Atelijer Meštrović, fotografija, Ivan Meštrović, Svetozar Prodanović

ABSTRACT

The paper presents new findings related to the life and work of photographer Milan M. Prodanović, previously mentioned only in Nada Grčević's book *Fotografija devetnaestog stoljeća u Hrvatskoj (19th-Century Photography in Croatia)* which, although based on thorough research, gives only partial insight into Prodanović's private and professional life. The research stemmed from the work on systematization of the resources of the photo library of the Meštrović Atelier in Zagreb, which holds a large number of photographs taken by Milan M. Prodanović and by his son Svetozar Prodanović.

KEYWORDS

Milan M. Prodanović, Meštrović Atelier, photography, Ivan Meštrović, Svetozar Prodanović

- 1 Milan M. Prodanović, *Portret Franje Vilhar-Kalskog s kćeri Bogumilom*, Gospić, oko 1905., albuminska fotografija kaširana na karton, naknadno kolorirana; Muzej za umjetnosti i obrt, Zbirka starije fotografije, inv. br. MUO-013067/009

Milan M. Prodanović, *Portrait of Franjo Vilhar-Kalski with his daughter Bogumila*, Gospić, c. 1905, hand-coloured albumen print mounted on cardboard; Museum of Arts and Crafts, Old photography collection, call n. MUO-013067/009

Uvod

Fototeka Atelijera Meštrović u Zagrebu broji oko 4000 fotografija koje su vezane uz život i djelo hrvatskog umjetnika Ivana Meštrovića. Posebno vrijedan dio fonda jesu fotografije nastale tijekom umjetnikova života. Osim fotografija koje su snimili otac i sin, Milan i Svetozar Prodanović, treba istaknuti austrijskog fotografa Carla Thiesa koji bilježi Meštrovićeve bečke dane s početka 20. stoljeća, te E. O. Hoppéa i R. Marjanovića koji fotografiraju djela izložena na samostalnoj izložbi u Victoria and Albert Museumu u Londonu 1915. godine, a četiri godine kasnije iste će fotografije koristiti za prvu monografiju Ivana Meštrovića.¹ Iz toga vremena treba spomenuti i album Vjekoslava Cvetišića koji prikazuje umjetnikov dom u Mletačkoj 8 u Zagrebu kao i djela izložena na *IV. kolektivnoj izložbi Ivana Meštrovića* održanoj 1932. u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu. Meštrović također surađuje i s Foto-Firštom u drugoj polovini 1930-ih.

S nastankom Atelijera Meštrović kao muzejske institucije,² započinje suradnja s Brankom Balićem, Tošom Dapcem, Mitjom Komanom, Jozom i Ninom Vranićem, Marijom Braut, Marijanom Szabom, Nenadom Gattinom i u posljednjih deset godina s Damirom Fabijanićem, Borisom Cvjetanovićem i Zoranom Alajbegom.

Prilikom inventiranja fotografija u fototeci Atelijera Meštrović u Zagrebu, evidentiran je veći broj fotografija pripisanih Milanu i Svetozaru Prodanoviću. Milan snima Meštrovićeve djela nastala u razdoblju između 1908. i 1922., a Svetozar nastavlja suradnju s Meštrovićem do zatvaranja svog atelijera 1934. godine. Suradnja je rezultirala velikim brojem kvalitetnih fotografija djela Ivana Meštrovića objavljenih u katalozima izložbi³ kao i monografiji Ivana Meštrovića iz 1933.⁴ godine. Istraživanje fotografija u navedenim publikacijama kao i nedostatak kritičkih tekstova o ovim fotografijama bili su povod za valorizaciju i stručno utemeljenu analizu života i rada Milana Prodanovića, te uvod za buduća istraživanja o djelovanju njegova sina Svetozara.

Mjesta života i rada Milana Prodanovića

Milan M. Prodanović rođen je u Pakracu 1859. godine. Nema podataka o njegovu životu do 1890. godine. Te godine sa suprugom Marijom otvara svjetlopisni i slikarski atelije u Pakracu.⁵ Iz Pakraca je sačuvana i najranija fotografija – portret obitelji. Riječ je o fotografiji kabinet formata. Taj

format Prodanović će koristiti do suradnje s Ivanom Meštrovićem, dakle gotovo dvadeset godina. Zahvaljujući informacijama, potpisu fotografa i mjestu nastanka fotografije, što je značajka ovog formata, olakšana je rekonstrukcija životnog i radnog puta Milana Prodanovića.

Nakon Pakraca pisani trag o Prodanovićevu radu vodi u Senj gdje ga se navodi u *Adresovniku ugarskih obrtnikah i trgovacah*⁶ iz 1892. godine, međutim, njegov obrt nije registriran.⁷ Obrt nije registrirao ni u Gospiću, ali se fotografija iz Gospića čuva u fundusu Muzeja za umjetnost i obrt. Snimljeni portret prikazuje Franju Vilhar-Kalskog s kćeri Bogumilom. Iz teksta pisanog rukom na poledini fotografije saznaje se tko su portretirane osobe: Franjo Vilhar-Kalski bio je zborovođa pjevačkog društva, a njegova kći Bogumila poslije je postala poznata glumica (sl. 1).

Možemo pretpostaviti kako je sljedeći grad na Prodanovićevu itinereru vjerojatno Slunj. O njegovu fotografskom djelovanju nema sačuvanih podataka, međutim, u Slunju mu je rođen sin Svetozar (1895.–1961.) koji će poslije i sam postati fotograf i nastaviti očevu suradnju s Ivanom Meštrovićem.

Tri godine kasnije, 1898., radi u Glini i Topuskom o čemu svjedoče dvije sačuvane fotografije: *Portret Ivana Raverte*⁸ snimljen u Glini i *Portret Danila Orelja*⁹ snimljen u Topuskom. *Portret Danila Orelja* predstavlja promjenu u Prodanovićevu radu jer ne koristi iluzionističku pozadinu i ne prikazuje cijelo tijelo. Uz *Portret Danila Orelja* na jednak su način snimljeni i *Portret nepoznate žene*¹⁰ i *Portret fratra* iz Gradskog muzeja Karlovac.

Rad Milana Prodanovića u Karlovcu može se pratiti zahvaljujući oglasima objavljenim u časopisu *Svjetlo*.¹¹ Prvu anonsu objavljuje u rujnu 1898., a druge dvije u svibnju i lipnju 1899., svaki put u rubrici *Domaće viesti*. Prvi, vrlo kratki oglas informira o sljedećem: „Slikar i fotograf M. Milan Prodanović, nastanio se je u kući g. Mohovića.“¹² U svibnju i lipnju sljedeće godine (1899.) objavljuje mnogo sadržajnije oglas s točnom adresom: „Fotografsku umjetnoslikarsku radnju, preslikavajući zavod M. Milan Prodanović, u Karlovcu nalazi se u kući g. Mohovića, Bedemska ulica k. br. 93.“¹³ Oglašava i vlastite novootkrivene tehnike: „Najnovije, vlastiti izum, fotografije u prirodnim bojama radjene“, kao i „izumitelj prozirnih biljnih boja za fotografije“.¹⁴ Iz *Svjetla* objavljenog u lipnju saznaje se da koristi novi format: „Najnovije. Poštanske dopisnice sa portretom fotografijom po

Novost! *Novost!*

Otvoren, novo sagradjen i elegantno uredjen :

fotogr. i slikarski atelier, prvi preslikavajući i povećavajući zavod u Hrvatskoj

Merčep i Prodanović,

Preradovičev trg br. 7. — ZAGREB — Preradovičev trg br. 7.

Preporučujemo se za izradbu svakovrstnih fotografija i slika, od najmanjih pa do naravne veličine, po najmodernijem načinu i ukusu, jamčimo za dugotrajnost, vjernost, točnost i savjestnu umjetničku izradu.

Fotografije Platin i u svim modernim papirima i bojama.

Portrete: Aquarelle, tušom, sepija, kredom i uljenom bojom na platnu.

Osobito upozorujemo p. n. sl. obćinstvo na naš jedini i prvi preslikavajući i povećavajući zavod u Hrvatskoj, koji je snabdjeven najnovijim i najsavršenijim spravama što ih do sada ima, tako da sa prvim svjetskim preslikavajućim i povećavajućim zavodima u konkurenciji takmiti možemo, što se umjetničke izrade i cijena tiče, te molimo p. n. slavno obćinstvo, da se pri potrebi na nas obratiti izvoli.

Platin portrait u podpunoj naravnoj veličini po svakoj maloj fotografiji skupa sa finim ukusnim papir okvirom (Passepartouts) samo 1 for. 6

Najbrža, najsavjestnija, najtočnija izrada uz cijene najniže!

- 2 Oglas Merčepova i Prodanovića atelijera u Hartmanovovu Sveobćem popisu stanova sa podpunim adresarom oblasti, ureda, obrtnika i trgovaca kralj. slobodnoga i glavnoga grada Zagreba iz 1902. godine (Knjižnice grada Zagreba, Digitalne zbirke)

Advertisement for Merčep and Prodanović's studio in Hartmanov Sveobći popis stanova sa podpunim adresarom oblasti, ureda, obrtnika i trgovaca kralj. slobodnoga i glavnoga grada Zagreba, 1902 (Zagreb City Libraries, Digital Collections)

- 3 Milan M. Prodanović, razglednica Ivanić Grada, 1905. godina, fototehnički tisak, Muzej za umjetnosti i obrt, Zbirka starije fotografije, inv. br. MUO-045094

Milan M. Prodanović, postcard of Ivanić Grad, 1905, photomechanical print, Museum of Arts and Crafts, Old photography collection, call n. MUO-045094

- 4 Milan M. Prodanović, *Portret vojnika*, Zagreb, između 1914. i 1918., albuminska fotografija kaširana na karton, naknadno kolorirana, Muzej grada Zagreba, Zbirka fotografija, fotografskog pribora i razglednica, inv. br. MGZ-63428

Milan M. Prodanović, *Portrait of a soldier*, Zagreb, 1914–1918, hand-coloured albumen print mounted on cardboard, Zagreb City Museum, Collection of photography, photographic equipment and postcards, call n. MGZ-63428

prirodi, friški snimak ili sa svake fotografije koja se neozljeđena vraća natrag“.¹⁵

Budući da posljednji oglas u *Svjetlu* objavljuje u lipnju 1899. godine, moguće je da se još neko vrijeme zadržao u Karlovcu, no krajem rujna iste godine putuje u Požegu.¹⁶ Sredinom listopada dolazi u Zagreb gdje djeluje od 1899. do 1922., s prekidom od 1902. do 1909. godine. Prva adresa na kojoj se zadržao samo dvije godine (od 1899. do 1901.) jest Frankopanska ulica 2B, te za to razdoblje ne postoje podaci o fotografskom djelovanju. Sljedeći atelijer otvara na Preradovićevu trgu¹⁷ sa suradnikom Mihajlom Merčepom.¹⁸

O uslugama koje nude može se više saznati iz oglasa objavljenog u *Hartmanovu Sveobćem popisu stanova sa potpunim adresarom oblasti, ureda, obrtnika i trgovaca kralj. slobodnoga i glavnoga grada Zagreba* u ožujku 1902. godine.¹⁹ Obrt su nazvali „fotografski i slikarski atelijer, prvi preslikavajući i povećavajući zavod u Hrvatskoj Merčep i Prodanović“. Radili su „fotografije i slike od najmanjih pa do naravne veličine. Fotografije Platin i u svim modernim papirima i bojama, a portrete: aquarelle, tušom, sepija, kredom i uljenom bojom na platnu“. Na kraju su završili sa sljedećom informacijom: „Osobito upozorajemo p. n. sl. občinstvo da naš jedini i prvi preslikavajući i povećavajući zavod u Hrvatskoj, koji je snabdjeven najnovijim i najsavršenijim spravama što ih do sada ima, tako da sa prvim svjetskim preslikavajućim i povećavajućim zavodom u konkurenciji takmiti možemo.“²⁰ (sl. 2).

Mihajlo Merčep²¹ i Milan M. Prodanović suraduju svega sedam mjeseci te u srpnju sljedeće godine Prodanović istupa iz zajedničke radnje. U fototeци Atelijera Meštrović čuvaju se dvije dopisnice iz *Ateliera Merčep Zagreb* koje prikazuju Ružu Meštrović,²² Adelu i Veru Milčinić.²³

Od trenutka kada Prodanović istupa iz zajedničkog obrta 1902., do otvaranja novog obrta 1909. na adresi Ilica 168, nema podataka o njegovu radu u Zagrebu i okolici osim jedne poštanske dopisnice iz Ivanić Grada čuvane u fundusu Muzeja za umjetnost i obrt. Na ovoj dopisnici prikazana je kuća u kojoj se nalaze Gradska čitaonica, mesnica Gjüre Colda i gostionica Franje Colda. Razglednica je poslana 3. listopada 1905. Posebno treba obratiti pozornost na podatke navedene uz donji rub razglednice: „1732 M. Milan Prodanović. Slikar portreta i Fotograf. Zagreb“ (sl. 3), zahvaljujući kojima možemo zaključiti kako je Prodanović i dalje zaposlen kao fotograf.

Posljednji atelijer otvara u Ilici 168 početkom 1909. godine²⁴ i koji će nastaviti s radom do 1930., osam godina nakon njegove smrti. Prema podacima na Obrtnoj iskaznici iz 1909. kao i u Obrtnim knjigama iz istog razdoblja, adresa radnje jest Ilica 64. U Obrtnim knjigama, ispod navedene adrese dodana je Ilica 168 bez ikakve napomene o godini promjene adrese, otvaranju novog obrta ili o zatvaranju staroga. Zanimljiv je i podatak iz zapisa Poglavarstva slobodnog i kraljevskog grada Zagreba od 2. srpnja 1923. vezanog uz nastavak rada Prodanovićeve obrta nakon njegove smrti. Obrt preuzima njegova supruga Marija Prodanović. U zapisniku je napisano sljedeće: „Uzima se na znanje Vaša prijava, da ste 1. lipnja 1922. nastavili tjerati obrt fotografski, kojim se je bavio na temelju obrt. iskaznice od 17. ožujka 1909. broj 11.081. u Ilici kbr. 168. Vaš pokojni suprug Milan M. Prodanović koji je dne. 2. svibnja 1922. umro.“²⁵ Najranija sačuvana fotografija iz zagrebačkog razdoblja djelovanja jest kabinet fotografija *Portret vojnika*²⁶ (sl. 4) iz fundusa Muzeja grada Zagreba. U fototeci Atelijera Meštrović u Zagrebu i Galeriji Meštrović u Splitu²⁷ čuvaju se Prodanovićeve fotografije djela Ivana Meštrovića. Nema pouzdanih podataka u vidu računa ili korespondencije koja bi točno odredila početak njihove suradnje. Može se samo pretpostaviti prema godini nastanka djela i Meštrovićeva dolaska u Zagreb 1919., da je njihova suradnja tada i započela. Prodanović radi velik odmak od prijašnjeg rada: fotografirao je samo portrete, djela na fotografijama snimljena su na bijeloj pozadini te su fotografije većih dimenzija (oko 38 × 28 cm) od do tada snimanih kabinet formata (16 × 11 cm): *Vaza dugog vrata* (1908.), *Pietà* (1914.) (sl. 6), *Ruža Meštrović* (1915.), *Gospa s djetetom* (1917.), *Anđeo s frulom* (1918.), *Madona s Isusom* (1918.) i *Djevojka pri čitanju* (1919.) (sl. 5). Sve su fotografije objavljene u *Monografiji Ivana Meštrovića*²⁸ iz 1933. godine u izdanju Nove Evrope. Suradnja se nastavila s djelatnicima atelijera sve do njegova zatvaranja 1930., a osobito s njegovim sinom Svetozarom Prodanovićem.

Nakon smrti Milana M. Prodanovića

Milan M. Prodanović umire u Zagrebu 2. svibnja 1922. godine, te njegova supruga Marija Prodanović preuzima obrt, a Mihajlo Merčep,²⁹ nekadašnji partner, postavljen je za osposobljenog poslovođu. Merčep nastavlja voditi radnju sve do zatvaranja obrta 12. svibnja 1930. godine.³⁰ Pojedine fotografije djela Ivana Meštrovića nastalih nakon

- 5 Milan M. Prodanović, *Djevojka pri čitanju* Ivana Meštrovića, oko 1919., srebrno-želatinska fotografija, Muzeji Ivana Meštrovića, Fototeka Atelijera Meštrović, inv. br. FAM-415/1, FAM-415/2, FAM-957/66, FAM-957/67

Milan M. Prodanović, Ivan Meštrović's *Girl reading*, c. 1919, silver gelatin print, Ivan Meštrović Museums, Meštrović Atelier Photo Library, call n. FAM-415/1, FAM-415/2, FAM-957/66, FAM-957/67

- 6 Milan M. Prodanović, *Pietà Ivana Meštrovića*, 1914., srebro-želatinska fotografija, Muzeji Ivana Meštrovića, Fototeka Atelijera Meštrović, inv. br. FAM-344

Milan M. Prodanović, *Ivan Meštrović's Pietà*, 1914, silver gelatin print, Ivan Meštrović Museums, Meštrović Atelier Photo Library, call n. FAM-344

1922. godine i dalje nose pečat Milana M. Prodanovića. Nastavlja se sa snimanjem fotografija u dimenzijama 38×28 cm. Također je nastavljeno i s upotrebom dvaju pečata kao na fotografijama narednih Meštrovićevih djela. Sin Svetozar Prodanović, prema Obrtnim knjigama, nije prijavljen na očevu radnju, ali je evidentno da u njoj radi. Tim više što je i sam izučeni slikar i fotograf. Tu pretpostavku potvrđuju dvije iste fotografije *Indijanca s kopljem* (sl. 7) (dimenzije $43,8 \times 33,8$ cm): jedna s potpisom *Zavod za povećavanje slika / M. Milan Prodanović / Zagreb - Ilica 168.*, a druga s potpisom *Foto S. Prodanović, Ilica 168.* Zanimljivo je da do sada nije pronađena ni jedna fotografija s potpisom Mihajla Merčepa.

Rad Svetozara Prodanovića unutar očeva obrta u Ilici 168 kao i njegov rad u vlastitom obrtu na Ilici 152 tema je budućih istraživanja autorice ovog rada.

Zaključak

Zahvaljujući podacima o fotografijama kabinet formata s informacijama o fotografu i mjestu nastanka koji su nadopunjavani arhivskim izvorima, bilo je moguće pratiti profesionalni put Milana M. Prodanovića kojim se ovo istraživanje ponajprije bavi.

Dvije godine nakon otvaranja atelijera u Pakracu, Prodanović je upisan u popis obrtnika i trgovaca Senja. Sljedeći gradovi djelovanja jesu Gospić, Glina i Topusko, te Karlovac. U Karlovcu otvara atelije i oglašava se u časopisu *Svjetlo*. Obrt ponovno otvara 1899. godine u Zagrebu gdje će, uz prekid, stvarati do smrti 1922. godine.

U Zagrebu je imao tri atelijera u različitim razdobljima. Posljednji je otvorio u Ilici 168 i koji je djelovao osam godina poslije njegove smrti. Najveći rast u kvaliteti fotografija dogodio se tijekom suradnje s Ivanom Meštrovićem koja vjerojatno započinje 1919., u vrijeme Meštrovićeva preseljenja u Zagreb. Fotografije koje se čuvaju u fototeci Atelijera Meštrović u Zagrebu većih su dimenzija (oko 38×28 cm) od fotografija dotadašnjeg kabinet formata (16×11 cm), te se događa velik iskorak od atelijerske portretne fotografije prema fotografijama nekoga drugog motiva, tj. djela Ivana Meštrovića.

Najveći pomak u kvaliteti i u načinu snimanja primjećuje se na fotografijama koje snima sin Svetozar, slikar i fotograf, koji nakon oca nastavlja suradnju s Meštrovićem, te snima djela u ateliju Ivana Meštrovića, na izložbama i u ljevaonici.

Zahvaljujući tim fotografijama poznat je izgled atelijera u Mletačkoj ulici, postav pojedinih izložbi, proces postavljanja javnih spomenika i slično (sl. 8).

U suradnji Milana i Svetozara Prodanovića s Ivanom Meštrovićem, Prodanovići su napravili velik pomak u svom fotografskom izričaju. Fotografije uz dokument vremena nose i dodatnu fotografsku kvalitetu.

- 7 Zavod za povećanje slika M. Milan Prodanović, *Indijanac s kopljem* Ivana Meštrovića, 1927., srebrno-želatinska fotografija, Muzeji Ivana Meštrovića, Fototeka Atelijera Meštrović, inv. br. FAM-959/1

M. Milan Prodanović, Ivan Meštrović's *The Spearman*, 1927, silver gelatin print, Ivan Meštrović Museums, Meštrović Atelier Photo Library, call n. FAM-959/1

- 8 Svetozar Prodanović, *Indijanac s kopljem* Ivana Meštrovića, 1926.-1927., srebrno-želatinska fotografija, Muzeji Ivana Meštrovića, Fototeka Atelijera Meštrović

Svetozar Prodanović, Ivan Meštrović's *The Spearman*, 1926-1927, silver gelatin print, Ivan Meštrović Museums, Meštrović Atelier Photo Library

BILJEŠKE

- 1 MILAN ČURČIN, JOHN LAVERY, IVO VOJNOVIĆ, JAMES BONE, BOGDAN POPOVIĆ, ERNEST H. R. COLLINGS, R. W. SETON-WATSON. *Ivan Meštrović: A Monograph*, Williams and Norgate, London, 1915.
- 2 Atelijer Meštrović u Zagrebu postaje dio Gradske galerije suvremene umjetnosti 1959. godine, a za javnost se otvara etapno 1963. i 1969. godine.
- 3 Svetozar Prodanović (Slunj, 26. kolovoza 1895. – Zagreb, 13. travnja 1961.) snimio je sve fotografije za katalog *IV. kolektivne izložbe Ivana Meštrovića* održane u Umjetničkom paviljonu 1932. godine. Prodanović je i potpisan na poledini kataloga. Vidi: *IV. kolektivna izložba Ivana Meštrovića: [u Umjetničkom paviljonu od 18. maja do 15. juna]*, Zaklada tiskare Narodnih novina, Zagreb, 1932.
- 4 Monografija u izdanju Nove Evrope publicirana je na hrvatskom i engleskom jeziku 1933., a dvije godine kasnije i na njemačkom. Vidjeti: IVAN MEŠTROVIĆ, MILAN ČURČIN. *Meštrović: MCMXXXIII*, Nova Evropa, Zagreb, 1933.
- 5 DUŠKO KLIČEK, *Obrt kroz povijest Pakraca i Lipika*, Udruženje obrtnika Pakraca i Lipika, Pakrac, 1997., 39.
- 6 *Adresovnik ugarskih obrtnikah i trgovacah*, Dioničarsko društvo peštanske knjigotiskare, Budimpešta, 1892., 2162.
- 7 Zahvaljujem na podatku Borisu Zakošek, arhivskom savjetniku iz Državnog arhiva u Rijeci.
- 8 Hrvatski državni arhiv, Zagreb, inv. br. HR-HDA-8/2012.
- 9 Muzej za umjetnosti i obrt, Zbirka starije fotografije, inv. br. MUO-43083.
- 10 Muzej za umjetnosti i obrt, inv. br. MUO-56154.
- 11 SANDA KOČEVAR, *Iz starih albuma: karlovački fotografi (1850–1940) iz fundusa Gradskog muzeja Karlovac*, Gradski muzej Karlovac, Karlovac, 2002., 38–39.
- 12 *Domaće viesti*, Svjetlo, XIII/39 (25. rujna 1898.), bez pag.
- 13 *Domaće viesti*, Svjetlo, XIV/22 (28. svibnja 1899.), bez pag.; *Domaće viesti*, Svjetlo, XIV/23 (4. lipnja 1899.), 47.
- 14 Ibid.
- 15 *Domaće viesti*, Svjetlo, XIV/23 (4. lipnja 1899.), 47.
- 16 Državni arhiv u Zagrebu, HR-DAZG-4 Gradsko poglavarstvo Zagreb (GPZ), Obrtni odsjek, Obrt 18, E-ini obrti 1886. – 1919.
- 17 Ibid.
- 18 Navodi se i kao Mihail Merčep (Dubrovnik, 1864. – Beograd, 1937.). Radio je u Bileći i Dubrovniku. –, [Biografija], u: Secesija u Hrvatskoj, katalog izložbe, (ur.) Anđelka Galić, Miroslav Gašparović, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 2003., 572; u HR-DAZG-4 GPZ, Obrtni odsjek, Obrt 18, E-ini obrti 1886.–1919., navedena je sljedeća godina rođenja: 1866.
- 19 Urednik Emil Jahnz napisao je 1. ožujka 1902. predgovor za *Hartmanov Sveobći popis stanova sa podpunim adresarom oblasti, ureda, obrtnika i trgovaca kralj. slobodnoga i glavnoga grada Zagreba*. Vidjeti *Hartmanov Sveobći popis stanova sa podpunim adresarom oblasti, ureda, obrtnika i trgovaca kralj. slobodnoga i glavnoga grada Zagreba: prvi tečaj, sa slikom gradonačelnika i tlorisom gradskim*, (ur.) Emil Jahnz, Lavoslav Hartman, Zagreb, 1902., bez pag.
- 20 –, *Merčep i Prodanović: [Oglasi]*, u: *Hartmanov Sveobći popis stanova sa podpunim adresarom oblasti, ureda, obrtnika i trgovaca kralj. slobodnoga i glavnoga grada Zagreba: prvi tečaj, sa slikom gradonačelnika i tlorisom gradskim*, (ur.) Emil Jahnz, Lavoslav Hartman, Zagreb, 1902., IX.
- 21 Mihajlo Merčep nastavio je dalje raditi u atelijeru na Preradovićevu trgu 7. U studenome 1920. godine započeo je suradnju s Franjom Casparidesom na istoj adresi sve do veljače 1921. godine kada je obrt zatvoren. Vidi: HR-DAZG-4 GPZ, Obrtni odsjek, obrt G; HR-DAZG-4 GPZ, obrtni odsjek br. 4.
- 22 Ruža Meštrović, rod. Klein (1881.–1942.), rođena je u Višnjici kod Varaždina. Obitelj se potkraj 19. stoljeća preselila u Beč. Ivan i Ruža upoznali su se i započeli zajednički život 1904. godine u Beču, gdje su se i vjenčali 1907. godine. Vidjeti: DANICA PLAZIBAT, *Ivan Meštrović: tragovi u vremenu i prostoru*, Muzeji Ivana Meštrovića, Zagreb, 2015., 211.
- 23 Adela i Andrija Milčinović bili su Meštrovićevi prijatelji. Vera Milčinović, njihova kći, pod imenom Tashamira, bila je poznata kao umjetnica koja se bavila modernim plesom. Živjela je u SAD-u. U Atelijeru Meštrović čuva se portret Vere Čučić Milčinović, djelo Ivana Meštrovića u bronci koje je nastalo u Zagrebu 1906. godine. Inv. br. AMZ-166. Vidjeti: LJILJANA ČERINA, *100 djela Ivana Meštrovića*, Muzeji Ivana Meštrovića, Zagreb, 2010., 118.
- 24 Državni arhiv u Zagrebu (bilj. 16).
- 25 Državni arhiv u Zagrebu (bilj. 16), Personalni arhiv Milana M. Prodanovića.
- 26 Vojnik najvjerojatnije pripada vojsci Austro-Ugarske Monarhije, sudeći prema crtama na vrpici te obliku i boji križa. Budući da nema dodatna odlikovanja na ovratniku, vidljive ukrase na dugmadi, kopči remena, te ako je crvena boja točno nanosena, može se pretpostaviti kako je riječ o običnom pješačkom časniku s medaljom za mobilizaciju vjerojatno iz razdoblja austrougarske vojske, odnosno najkasnije do 1918. godine. Zahvaljujem na podatku Mislavu Bariću, kustosu Zbirke zastava i zastavnih vrpca i Zbirke odora Hrvatskoga povijesnog muzeja.
- 27 Muzeji Ivana Meštrovića sastoje se od Atelijera Meštrović u Zagrebu, Galerije Meštrović i sakralno-izložbenog kompleksa Meštrovićevih Crikvina-Kaštilca u Splitu i obiteljske grobnice-ckve Presvetog Otkupitelja u Otavicama. Galerija Meštrović i Atelijer Meštrović vode zasebne fototeke.
- 28 IVAN MEŠTROVIĆ, MILAN ČURČIN (bilj. 4).
- 29 Mihajlo Merčep dana 28. veljače 1921. zatvorio je svoj obrt na Preradovićevu trgu 7 u Zagrebu.
- 30 Državni arhiv u Zagrebu (bilj. 16).

REFERENCES

- IV. kolektivna izložba Ivana Meštrovića: [u Umjetničkom paviljonu od 18. maja do 15. juna], Zaklada tiskare Narodnih novina, Zagreb, 1932.
- Adresovnik ugarskih obrtnikah i trgovacah, Dioničarsko društvo peštanske knjigotiskare, Budimpešta, 1892.
- , [Biografija], in: Secesija u Hrvatskoj, exhibition catalogue, (eds.) Anđelka Galić, Miroslav Gašparović, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 2003, 572.
- LJILJANA ČERINA, 100 djela Ivana Meštrovića, Muzeji Ivana Meštrovića, Zagreb, 2010.
- MILAN ČURČIN, JOHN LAVERY, IVO VOJNOVIĆ, JAMES BONE, BOGDAN POPOVIĆ, ERNEST H. R. COLLINGS, R. W. SETON-WATSON. *Ivan Meštrović: A Monograph*, Williams and Norgate, London, 1915.
- Domaće viesti*, Svjetlo, XIII/39 (25 September 1898), [s. p.].
- Domaće viesti*, Svjetlo, XIV/22 (28 May 1899), [s. p.].
- Domaće viesti*, Svjetlo, XIV/23 (4 June 1899), 47.
- Hartmanov Sveobći popis stanova sa podpunim adresarom oblasti, ureda, obrtnika i trgovaca kralj. slobodnoga i glavnoga grada Zagreba: prvi tečaj, sa slikom gradonačelnika i tlorisom gradskim*, (eds.) Emil Jahnz, Lavoslav Hartman, Zagreb, 1902.
- DUŠKO KLIČEK, *Obrt kroz povijest Pakraca i Lipika*, Udruženje obrtnika Pakraca i Lipika, Pakrac, 1997.
- SANDA KOČEVAR, *Iz starih albuma: karlovački fotografi (1850–1940) iz fundusa Gradskog muzeja Karlovac*, Gradski muzej Karlovac, Karlovac, 2002.
- , *Merčep i Prodanović: [Oglasi]*, in: *Hartmanov Sveobći popis stanova sa podpunim adresarom oblasti, ureda, obrtnika i trgovaca kralj. slobodnoga i glavnoga grada Zagreba: prvi tečaj, sa slikom gradonačelnika i tlorisom gradskim*, (eds.) Emil Jahnz, Lavoslav Hartman, Zagreb, 1902, IX.
- IVAN MEŠTROVIĆ, MILAN ČURČIN. *Meštrović: MCMXXXIII*, Nova Evropa, Zagreb, 1933.
- DANICA PLAZIBAT, *Ivan Meštrović: tragovi u vremenu i prostoru*, Muzeji Ivana Meštrovića, Zagreb, 2015.

ARCHIVAL SOURCES

- Državni arhiv u Zagrebu
- HR-DAZG-4 Gradsko poglavarstvo Zagreb (GPZ), Obrtni odsjek, Obrt 18, E–ini obrti 1886. – 1919.; Obrtni odsjek, obrt G; Obrtni odsjek br. 4
 - Personalni arhiv Milana M. Prodanovića

Hrvatski državni arhiv, Zagreb, inv. br. HR-HDA-8/2012

SUMMARY

An Overview of Life and Work of Photographer Milan M. Prodanović

Photographer Milan M. Prodanović was born in 1859 in Pakrac and worked as professional photographer from 1892 to 1922. Archival sources confirm that he was active in Karlovac in Zagreb, as well as in Topusko, Gospić, Glina and Ivanić Grad as itinerant photographer. He opened his first studio in Karlovac in autumn of 1898. Details regarding his work are present in issues of the journal *Svjetlo*, which published his advertisements in September 1898 and in May and June 1899 when he moved to Zagreb where he would live until his death on 2 May 1922. His studio was located at three addresses: 2B, Frankopanska Street, 7, Preradović Square and 168, Ilica Street.

The studio in Frankopanska Street existed for two years, until 1901 when he closed the old one and opened the new atelier at Preradovićev Square in partnership with Mihajlo Merčep from Dubrovnik, advertised in Hartman's Zagreb business directory (*Hartmanov Sveobći popis stanova sa podpunim adresarom oblasti, ureda, obrtnika i trgovaca kralj. slobodnoga i glavnoga grada Zagreba*). Their partnership was very brief and lasted only seven months, although Merčep collaborated with the Prodanović family after his partner's death as manager, while Prodanović's wife Marija took over the business until its closure in 1930.

In the period between 1902 and 1909 Prodanović's name does not appear in Zagreb Register of Trades and Crafts. A preserved postcard from Ivanić Grad, signed by Prodanović as "photographer from Zagreb", suggests that he worked as itinerant photographer.

Prodanović opened the studio in 168, Ilica Street in 1909. That studio address is recorded on numerous photographs of works by Ivan Meštrović. The quality of photographs in this period, mostly 19 × 8 cm and 38 × 28 cm in print size, is considerably higher.

After Prodanović's death, his son Svetozar, also a trained photographer, joined the family business. His collaboration with Meštrović continued even after the closure of his father's studio when he opened his own business.

LANA MAJDANČIĆ (Zagreb, 1980.) diplomirala je povijest umjetnosti i sociologiju na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Pripravnički staž odraduje u Muzeju za umjetnost i obrt na Zbirci novije fotografije i Zbirci foto opreme. Nakon položenog stručnog ispita zaposlena je u Muzejima Ivana Meštrovića – Atelijeru Meštrović u Zagrebu gdje i danas radi kao kustos dokumentarist.

LANA MAJDANČIĆ (Zagreb, 1980) received her MA in Art History and Sociology from the Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb. She completed the entry level traineeship programme at the Museum of Arts and Crafts' Collection of recent photography and photographic equipment. After taking the curatorial exam she started her career at Ivan Meštrović Museums – Meštrović Atelier in Zagreb, where she currently works as curator.